

مقر و موقعیت و
تفاوت‌های شهر و روستا

کارت ۱
درس ۱

پرسش‌ها

۱. سرآغاز مطالعه و شناخت یک سکونتگاه شهری و روستایی چیست؟
۲. منظور از **مقر** چیست؟
۳. منظور از **هسته اولیه** سکونتگاه چیست؟
۴. در انتخاب مکان برای استقرار و سکونت جمعیت کدام عامل بیش‌ترین نقش را دارد؟
۵. چند مورد از عوامل طبیعی در انتخاب مکان برای سکونت را نام ببرید.
۶. عوامل انسانی در استقرار سکونتگاه‌ها را نام ببرید.
۷. مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری هسته اولیه روستاها و شهرها در ایران کدام‌اند؟
۸. منظور از **موقعیت** یک شهر یا روستا چیست؟
۹. تاثیر دسترسی یک شهر به دریا یا شبکه ارتباطی راه‌آهن چیست؟
۱۰. تاثیر نزدیک بودن شهر به روستاهای پرجمعیت مجاور یا منابع معدنی چیست؟

مقر و موقعیت و
تفاوت‌های شهر و روستا

کارت ۱
درس ۱

پاسخها

۱. مقر (مکان، جایگاه) و موقعیت آن است.
۲. مکان اصلی و دقیق یک سکونتگاه و محل استقرار آن روی زمین است.
۳. مکانی که مردم برحسب نیاز، آن را برای زندگی انتخاب کرده و به اشغال درآورده‌اند و بعدها روستا یا شهر از آن محل گسترش یافته است.
۴. عوامل طبیعی بیش‌ترین نقش را داشته‌اند.
۵. آب و هوای ملایم، خاک حاصلخیز جلگه‌ها و آب فراوان
۶. عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی، دسترسی به راه‌های تجاری، عوامل دفاعی و نظامی
۷. دسترسی به آب، قلعه‌های دفاعی، بازارهای محلی و قرار گرفتن در تقاطع راه‌ها
۸. وضعیت آن سکونتگاه‌ها نسبت به پدیده‌های پیرامونی خود و همچنین جایگاه آن در سطح ناحیه
۹. رونق تجارت و مشاغل
۱۰. جذب نیروی کار و توسعه صنایع آن شهر

مقر و موقعیت و
تفاوت‌های شهر و روستا

کارت ۲
درس ۱

پوشش‌ها

۱۱. چه عواملی موجب از دست رفتن موقعیت و اعتبار یک شهر یا انتقال آن به مکانی دیگر می‌شود؟
۱۲. مفاهیم **موقعیت** و **مقر** چه رابطه‌ای با هم دارند؟
۱۳. تفاوت **مقر** با **موقعیت** کدام است؟
۱۴. مطالعه موقعیت و مقر روستاها و شهرها چه کمکی می‌کند؟
۱۵. مهم‌ترین تفاوت‌های شهر و روستا را نام ببرید.
۱۶. مهم‌ترین ملاک تفاوت شهر و روستا چیست؟
۱۷. **متداول‌ترین** ملاک تشخیص شهر و روستا چیست؟
۱۸. **وسعت** و **فضای سکونت** و **فعالیت شهر** و **روستا** را با هم مقایسه کنید.

پاسخها

۱۱. رویدادهای سیاسی یا تغییرات آب و هوایی

۱۲. مکمل یکدیگرند.

۱۳. **مقر** مکانی است که سکونتگاه در آنجا بنا شده است و بیش‌تر

با عوامل محلی سر و کار دارد اما **موقعیت**، شرایط و ارتباط سکونتگاه را با عوامل در سطحی وسیع‌تر (مانند یک ناحیه) نشان می‌دهد.

۱۴. کمک می‌کند تا بهتر برای توسعه و عمران و آبادانی آن‌ها برنامه‌ریزی کنیم.

۱۵. فعالیت اقتصادی، میزان جمعیت، وسعت و فضای سکونت و فعالیت، دسترسی به خدمات و تسهیلات، فرهنگ و مناسبات اجتماعی

۱۶. فعالیت‌های اقتصادی، در روستا کشاورزی و در شهر خدمات و صنعت

۱۷. **ملاک جمعیتی**

۱۸. در روستاها فضاهای باز و چشم‌اندازها طبیعی بیش‌تر و گسترده‌ترند. در شهرها خانه‌ها و مغازه‌ها و فضاهای صنعتی به هم فشرده‌تر و فعالیت‌های متنوع در فضاهای محدودتری متراکم شده‌اند.

پوشش‌ها

۱. منظور از **سلسله مراتب سکونتگاه** یعنی چه؟
۲. معیارهای رتبه‌بندی سکونتگاه‌ها بر چه اساسی تفاوت می‌کند؟
۳. منظور از **حوزه نفوذ سکونتگاه** چیست؟
۴. در زمینه بررسی حوزه نفوذ عملکرد یک سکونتگاه به چه جنبه‌هایی توجه می‌شود؟
۵. آیا در مکان‌یابی احداث یک مغازه یا سایر مراکز خدماتی باید به **حوزه نفوذ** آن‌ها توجه کرد؟ چرا؟

پاسخها

۱. یعنی رتبه‌بندی آن‌ها برحسب اهمیت: برای این منظور سکونتگاه‌ها را براساس میزان جمعیت و عملکرد (خدماتی که ارائه می‌کنند) طبقه‌بندی می‌کنند.
۲. با توجه به **اهداف** و **نوع مطالعات** محققان و از جایی به جای دیگر
۳. به محدوده جغرافیایی که از یک سکونتگاه کالا و انواع خدمات دریافت می‌کند و بین آن محدوده و سکونتگاه جریان کالا، خدمات و رفت و آمد افراد وجود دارد، **حوزه نفوذ** آن سکونتگاه می‌گویند.
۴. الف) **آستانه نفوذ** یعنی حداقل جمعیتی که تقاضای کالا، خدمات یا عملکردی از سکونتگاه دارند.
- ب) **دامنه نفوذ** یعنی بیش‌ترین مسافتی که مردم منطقه برای دریافت خدمات از آن سکونتگاه طی می‌کنند.
۵. بله، زیرا هر چه **میزان حوزه** نفوذ بیش‌تر باشد سود اقتصادی بیش‌تر خواهد بود.

به سوی جهانی در حال شهری
شدن و افزایش شهرهای میلیونی

کارت ۴
درس ۱

پوش‌ها

۱. یکی از مهم‌ترین تغییرات فضای جغرافیایی در قرن بیستم و بیست و یکم چیست؟
۲. منظور از اصطلاح **شهرنشینی** کدام است؟
۳. درصد جمعیت شهرنشینی در سال ۱۹۵۰ با سال ۲۰۱۸ میلادی را مقایسه کنید.
۴. سرعت گسترش شهرنشینی در کدام قاره‌ها بیش‌تر از سایر نواحی جهان است؟
۵. بخش عمده‌ای از رشد شهرنشینی در قاره‌های آسیا و آفریقا به چه علت است؟
۶. بیش‌ترین درصد سطح شهرنشینی مربوط به چه کشورهایی است؟
۷. کم‌ترین میزان شهرنشینی مربوط به چه کشورهایی است؟
۸. یکی از مهم‌ترین پدیده‌های مربوط به تغییرات الگوی شهرنشینی در جهان چیست؟
۹. در سال ۱۹۵۰ میلادی کدام شهرهای جهان جمعیتی بیش از ۸ میلیون نفر داشتند؟

به سوی جهانی در حال شهری شدن و افزایش شهرهای میلیونی

کارت ۴
درس ۱

پاسخها

۱. افزایش شهر و شهرنشینی در جهان
۲. افزایش نسبت جمعیت شهرهای یک کشور یا ناحیه به روستاها
۳. در سال ۱۹۵۰ م فقط ۳۰ درصد جمعیت جهان در شهرها بودند اما در سال ۲۰۱۸ م این رقم به ۵۵ درصد رسید.
۴. آسیا و آفریقا
۵. **مهاجرت فزاینده روستاییان به شهرها** به‌منظور اشتغال و دستمزد بیش‌تر به دنبال صنعتی شدن و توسعه کارخانه‌ها و یا رشد بخش خدمات و ورود این کشورها به تجارت جهانی بوده است.
۶. ژاپن با ۹۳٪، آرژانتین با ۹۲٪ و هلند با ۹۰٪.
۷. سودان، اوگاندا، مالاوی در آفریقا و نپال و سریلانکا در آسیا با کم‌تر از ۲۰ درصد
۸. افزایش شهرهای میلیونی و تغییر الگوی مکانی شهرهایی با بیش از ۵ و ۱۰ میلیون نفر در جهان
۹. **لندن و نیویورک**

از مادر شهر تا
مگالا پلیس

کارت ۵
درس ۱

پوشش‌ها

۱. متروپل چگونه مکانی است؟
۲. معمولاً به مادر شهرها، چه گفته می‌شود؟
۳. در ایران به چه شهرهایی، کلان شهر می‌گویند؟
۴. منظور از حومه شهر چیست؟
۵. چه عواملی در توسعه و شکل‌گیری حومه‌ها نقش دارند؟
۶. چند نمونه از انواع حومه‌ها را نام ببرید.
۷. منطقه مادرشهری چگونه به وجود می‌آید؟
۸. منظور از جهان شهر چیست؟
۹. مگالا پلیس به چه شهرهای گفته می‌شود؟

از مادر شهر تا
مگالا پلیس

کارت ۵
درس ۱

پاسخها

۱. به طور کلی مادرشهر (متروپل) بزرگترین و مهمترین شهر یک ناحیه، استان یا یک کشور است.
۲. کلان شهر
۳. شهرهایی که بیش از ۱ میلیون نفر جمعیت داشته باشند.
۴. به بخش‌های پیرامونی یک شهر، **حومه** می‌گویند.
۵. افزایش شهرنشینی و گسترش حمل و نقل و وسایل ارتباطی
۶. حومه‌های خوابگاهی، صنعتی، فقیرنشین، مرفه‌نشین
۷. با افزایش جمعیت مادرشهرها و گسترش حومه‌های آنها
۸. به شهرهایی که به دلیل مشارکت زیاد در اقتصاد و تجارت جهانی، حوزه نفوذ بسیار وسیعی در سطح جهان دارند، **جهان شهر** می‌گویند.
۹. در نتیجه گسترش فوق‌العاده زیاد دو یا چند مادرشهر در امتداد مسیرهای ارتباطی و حمل و نقل، زنجیره‌ای از مادرشهرها یا کلان‌شهرها پدید می‌آیند که به آنها **مگالا پلیس** یا **ابرشهر** می‌گویند.

از مادر شهر تا
مگالاپلیس

کارت ۶
درس ۱

پوشش‌ها

۱۰. مهم‌ترین ویژگی‌های مگالاپلیس‌ها کدام‌اند؟
۱۱. مگالاپلیس‌ها در کجا و به چه شکلی هستند؟
۱۲. دو نمونه از اولین مگالاپلیس‌های جهان را نام ببرید.
۱۳. کدام قاره بیش‌ترین شهرهای بالاتر از ده میلیون نفر را دارد؟
۱۴. علت ظهور مگالاپلیس‌ها و شهرهایی با بیش از ده میلیون نفر در مشرق و جنوب شرقی آسیا در چند دهه اخیر چیست؟
۱۵. آیا افزایش شهرهای میلیونی، فشار بر منابع و محیط زیست را بیش‌تر می‌کند؟ چرا؟ دلیل بیاورید.